

اسلام در سیسئل

(دولت کلیان)

دکتر رمضان صیقل

سرشناسه : صیقل، رمضان، ۱۳۵۴ -
 عنوان و نام پدیدآور : اسلام در سیسیل: دولت کلییان/ رمضان صیقل..
 مشخصات نشر : آمل : وارث وا، ۱۳۹۱.
 مشخصات ظاهری : ۲۲۴ ص . مصور
 شابک : ۹۰۰۰۰ ریال 7-83-5894-600-978 :
 وضعیت فهرست نویسی : فیا
 یادداشت : کتابنامه.
 عنوان دیگر : ایران - دولت کلییان
 موضوع : مسلمانان -- ایتالیا -- سیسیل -- تاریخ
 موضوع : اسلام -- ایتالیا -- سیسیل -- تاریخ
 موضوع : سیسیل -- تاریخ -- ۸۲۶ - ۱۰۹۱ م.
 رده بندی کنگره : DG ۸۶۷/۲۱ ص ۹ الف ۵ ۱۳۹۱
 رده بندی دبیری : ۹۴۵/۱۰۲
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۰۴۶۶۲۶۰

نشر و اش وا

اسلام در سیسیل

دکتر رمضان صیقل

صفحه آرایی: مریم احمدی

طرح جلد: محمدرضا پهلوان

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۲

چاپ و صحافی: سیرنگ - مبین

شمارگان: ۲۰۰۰

قیمت: ۹۰۰۰ تومان

انتشارات وارث وا

۰۹۱۱ ۱۲۷ ۶۶۱۰ - ۰۱۲۱ ۲۲۶۸۷۰۹

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۷
فصل اول: جغرافیای تاریخی صقلیه	
جغرافیای تاریخی جزیره صقلیه.....	۱۶
آب و هوا، رودها و کوهها.....	۲۲
شهرهای صقلیه.....	۲۴
فصل دوم: اوضاع سیاسی، تاریخی	
نگاهی به تاریخ صقلیه از فتح تا به قدرت رسیدن کلبیان.....	۴۰
آغاز حکومت کلبیان.....	۴۴
سالهای پایانی حکومت کلبیان و سقوط آنها.....	۶۱
نقش صقلی‌ها در دولت فاطمی در مصر.....	۶۹
فصل سوم: اقتصاد صقلیه	
محصولات کشاورزی.....	۷۸
دامپروری و ماهیگیری.....	۸۱
معادن و صنایع.....	۸۱
صنایع چوبی.....	۸۵
صنعت کاغذ سازی.....	۸۶
داد و ستد و بازرگانی کلبیان.....	۸۷
روابط نظامی، تجاری و راههای دریایی صقلیه.....	۹۵
فصل چهارم: اوضاع دینی و نژادی	
وضعیت دینی.....	۱۰۸
مسیحیان.....	۱۱۱
یهودیان.....	۱۱۲

ایرانیان	۱۱۴
اعراب	۱۱۵
بربرها	۱۱۶

فصل پنجم: اوضاع علمی و فرهنگی

آموزش و پرورش در صقلیه	۱۲۲
شعر و ادب در عصر کلبیان	۱۲۶
شعرا و ادبای صقلیه	۱۲۹
شعرای کلبی	۱۳۳
تاثیر شعر عصر کلبی بر صقلیه عصر نورمان ها	۱۳۵
فقه و حدیث	۱۳۶
لغت و نحو	۱۴۱
علم قرائت	۱۴۸
علوم عقلی در صقلیه عصر کلبیان	۱۴۹
تصوف	۱۵۵

فصل ششم: کشورداری و دیوانها

نظام اداری صقلیه در عصر کلبیان	۱۶۸
دیوان در صقلیه	۱۶۹
وزیر	۱۷۸
حاجب	۱۷۹

فصل هفتم: هنر معماری صقلیه

هنر و معماری صقلیه در عصر کلبیان	۱۸۴
هنرها و صنایع دستی	۱۸۸
نقشه‌ها و تصاویر	۱۹۱
منابع	۱۹۷

مقدمه

جهان اسلام از نظر سیاسی و تاریخی و حتی فرهنگی به دو بخش غرب و شرق قابل تقسیم است. بخش غربی این تمدن را شمال آفریقا و اندلس (اسپانیای اسلامی) و صقلیه تشکیل می‌دهد. نفوذ اسلام در مغرب با فتح مصر آغاز شد و پس از آن دایره نفوذ در این منطقه گسترش یافت. هنوز قرن اول هجری به پایان نرسیده بود که آیین اسلام سراسر شمال آفریقا را در نوردید. همزمان حملات پراکنده‌ای به سیسیل و جنوب ایتالیا صورت گرفت. در اواخر قرن اول و اوایل قرن دوم هجری برابر با قرن هشتم میلادی مسلمانان حملات متعددی به سیسیل انجام دادند که همه‌ی این حملات با موفقیت همراه نبود تا این که ابراهیم بن اغلب در سال ۱۸۴ هـ.ق توسط هارون الرشید به ولایت افریقیه منصوب شد. اغلبیان پس از آنکه با امپراطوری بیزانس که بر سیسیل حکم می‌راند، صلح کردند، در زمان زیاده الله اول (متوفی ۲۲۳ هـ.ق) به فتح این سرزمین اقدام کردند. فرمانده سپاه اعزامی اغلبیان یک قاضی ایرانی نژاد به نام اسدبن فرات بود. وی که از فقهای بنام مالکی بود، با همراهی یکی از سرداران شورشی بیزانس در ربیع الاول ۲۱۲ هـ.ق / ژوئن ۸۲۷ م به طرف سیسیل حرکت کردند و در مازر پیاده شدند. از این زمان به بعد، فتوحات سیسیل به تدریج تکمیل شد و سیسیل با نام اسلامی صقلیه یکی از ولایات تابعه افریقیه قرار گرفت.

حکومت اغلبیان با انقلاب فاطمیان در سال ۲۹۶ق / ۹۰۹ م پایان یافت. در صقلیه که اینک پناهگاه مسلمانان سنی مذهب بود، یکی از حاکمان معزول به طرفداری از فاطمیان پرداخت و فاطمیان بدون هیچ زحمتی بر این جزیره سلطه یافتند. ولی همواره شورش و درگیری در جزیره وجود داشت. آخرین والی فاطمی (قبل از قدرت یافتن کلبیان) خلیل بن اسحاق، توانست با کشتار فراوان تا حدودی اوضاع را آرام کند ولی نتوانست اوضاع صقلیه را تثبیت کند. در سال ۳۳۶ هـ.ق / ۹۴۷ م، قبیله بنوطبری (از مردم طبرستان در ایران) که از مدت‌ها قبل در

جزیره پایگاه و جایگاه داشتند سر به شورش برداشتند. در این زمان بود که حسن بن علی کلبی برای سرکوب این شورش از طرف خلیفه فاطمی به پالمو (پلرم) فرستاده شد. وی توانست با سرکوب شورش و غلبه بر شورشگران حکومت فاطمیان را در جزیره تثبیت کند و از این زمان به بعد خاندان کلبی به مدت یک قرن به عنوان دست نشاندۀ فاطمیان قدرت را در جزیره صقلیه در دست داشتند. کلبیان در سیسیل با استقلال حکومت می‌کردند و خلفای فاطمی حکومت آنها را تأیید می‌نمودند. برخی از امیران کلبی، افرادی با کفایت و لیاقت بودند. آنها تا پایان حضورشان دست نشاندۀ صدیق و وفادار فاطمیان باقی ماندند و به دریافت القاب افتخاری از سوی آنها اکتفا می‌کردند. در این دوران مذهب اسماعیلیه جز در طبقه حاکم در بین مردم رواج نیافت. مردم به مذهب اهل سنت بودند. ولی با تساهل مذهبی کلبیان، پیروان ادیان و مذاهب مختلف از اسلام و مسیحیت در کنار هم زندگی می‌کردند.

دانشمندان و عالمان زیادی در صقلیه در عصر کلبی پرورش یافتند و شاعران، امرای کلبی را مدح می‌کردند. بسیاری از امیرزادگان کلبی و چند تن از امیران کلبی نیز خود اهل فضل و علم و دانش بودند و در شعر و شاعری نیز دستی داشتند. صقلیه در این روزگار یکی از مراکز مهم ادب عربی بود. که مضامین شعری آن مدح و عشق و شراب و رثاء یا ستایش قصر و عود و مشعل و نارنج و نخل بود. صقلیه در روزگار کلبیان ارتباط فرهنگی عمیقی با افریقه داشت و فاصله کم بین جزیره صقلیه و افریقه سبب شده بود که این دو قسمت از دنیای اسلام روابط نزدیکی یا یکدیگر داشته باشند.

این پژوهش به بررسی اوضاع صقلیه در عصر کلبیان از جهات سیاسی و تاریخی و جغرافیایی و فرهنگی و اجتماعی می‌پردازد. فکر و اندیشه این موضوع از زمان تحصیل در دوره کارشناسی ارشد و در کلاسهای پر بار درس جغرافیای تاریخی و تاریخ اسلام مغرب و اندلس استاد گرانقدر آقای دکتر قرچانلو شکل گرفت و در زمان تحصیل در مقطع دکتری تقویت شد.

در این پژوهش از منابع و مآخذ متعددی استفاده شده است معجم ها و فرهنگنامه ها، آثار و منابع جغرافیایی، تواریخ محلی مهم ترین منابع مورد استفاده بوده اند. از آنجا که منابع مهم

مورد استفاده به زبان عربی بودند، لذا علاوه بر توجه به نوع تاریخنگاری به تحلیل و معرفی اجمالی برخی از منابع مهم می پردازیم.

الدره الخطیره فی شعراء الجزیره تألیف ابی القاسم علی بن جعفر السعدی معروف به ابن قطاع (۵۱۵-۴۳۳ ه.ق) است او در صقلیه به دنیا آمد و همانجا رشد و پرورش یافت. وی معروف ترین شاگرد ابن البرّ ابوبکر محمد بن علی بن حسن ادیب و لغوی معروف (زنده در سال ۴۵۰ ه.ق) است وی پس از تسلط فرنگان به اندلس رفت و مدتی بعد به مصر آمد و در آن جا از دنیا رفت. آثار زیادی در علم و ادب دارد. یکی از منابع مهم حرکت و نهضت ادبی و فکری صقلیه کتاب الدرّه الخطیره است. این کتاب بیانگر فرهنگ اسلامی - عربی صقلیه است. زیرا محتوی شرح حال ۱۷۰ شاعر است و بیست هزار بیت شعر را شاهد مثال آورده است. او که خود نیز شاعر بود، بهره ای وافعی از نگارش و نثر شعر داشت. در این پژوهش در بسیاری از موارد از این کتاب استفاده شده است. زیرا ابن قطاع در کتاب خود نه تنها به بیان شرح احوال شاعران و ادیبان پرداخته است بلکه اطلاعات ارزشمندی درباره علوم مختلف مثل طب، نجوم، هندسه، کلام، نحو، لغت و قرائت و دانشمندان بزرگ این علوم ارائه می کند. ابن قطاع همچنین نکات مهم و گرانبهائی درباره دیوان ها، قضاوت و سایر مسائل اجتماعی و فرهنگی جامعه صقلیه در طول حکومت اسلامی ارائه می کند.

خریده القصر و جریده العصر از تألیفات مهم و ارزشمند، ابوعبدالله محمد بن محمد بن حامد معروف عماد اصفهانی و ملقب به ابن اخی الوزیر است. عمادالاصفهانی در سال ۵۱۹ ه.ق در اصفهان متولد شد و در همانجا رشد یافت و در جوانی به بغداد آمد. به مدرسه نظامیه وارد شد و علوم را از محضر بزرگان فرا گرفت وی پس از مدتی اقامت در اصفهان و بغداد به دمشق رفت و در مدرسه نوریه شافعیه سکونت یافت و این مدرسه پس از آن به العمادیه مشهور شد. عماد اصفهانی به نجم الدین ایوب پدر صلاح الدین ایوبی نزدیک شد. اندکی بعد نزد صلاح الدین مقرب شد و در بسیاری از امور مورد مشورت وی قرار گرفت. پس از مرگ صلاح الدین عماد اصفهانی خانه نشین و به تألیف کتاب روی آورد. تا در سال ۵۹۷ ه.ق در گذشت. وی آثاری مهم به رشته تحریر در آورد و از جمله این آثار، خریده القصر است. اثری است که در واقع

دنباله کتاب الدرہ الخطیره ابن قطاع است. عماد اصفهانی در این کتاب ادبا و علما و شعرای بزرگی از جزیره صقلیه معرفی نموده است.

بغیه الوعاه فی طبقات اللغویین و النحاه تألیف سیوطی، جلال الدین عبدالرحمن بن اکبر (۹۱۱-۸۴۹ ه.ق) از علما و دانشمندان بنام جهان اسلام است سیوطی به راستی جامع علوم، و دایره المعارف بزرگی است از علوم مختلف حدیث و تفسیر و تاریخ و لغت و نحو و فقه و معانی و بیان و رجال. آثار زیادی به رشته تحریر در آورده که به چهار دسته تقسیم می شود: ۱. علوم قرآنی ۲. حدیث و فقه ۳. نحو و لغت ۴. تاریخ. از آثار و کتاب های سیوطی در این پژوهش استفاده شده است کتاب های تاریخ الخلفاء، حسن المحاضرہ و کتاب مهم بغیه الوعاه فی طبقات اللغویین و النحاه از جمله این آثار می باشد. کتاب اخیر شرح حال دانشمندان مبرز جهان اسلام در لغت و نحو است. در این کتاب به معرفی بیش از ۲۲۰۰ تن از عالمان پرداخته شده است که در علوم اسلامی و بخصوص در لغت و نحو صاحب نظر بوده اند. کتاب به دلیل احترام به نام حضرت محمد(ص) و به قصد تبرک با دانشمندانی که نامشان محمد بوده است آغاز شده است. سیوطی کتاب خود را با تکیه به منابع بسیار زیادی نگاشته است.

اندلس به دلیل داشتن روابط فرهنگی با صقلیه، از سرزمین هایی است که عالمان و طالبان علم به آنجا رفت و آمد داشته اند. و برخی از بزرگان آن، در صقلیه کسب علم کرده اند. یکی از کتاب های مربوط به تاریخ اندلس کتاب مهم و گرانقدر جذوه المقتبس است. نام دقیق کتاب "جذوه المقتبس فی ذکر ولایه الاندلس و اسماء رواه الحدیث و اهل الفقه و الادب و ذوی النباه و الشعر" تألیف ابو عبدالله محمد بن ابی نصر فتوح الحمیدی الاندلسی (متوفی ۴۸۸ ه.ق) است. مؤلف مورخ و محدث بزرگی است که به مشرق زمین مسافرت کرد و محضر بزرگان فقه و حدیث را درک کرد و آثار زیادی به رشته تحریر در آورد. کتاب "جذوه المقتبس" ده فصل (جزء) دارد. فصل اول تاریخ امویان اندلس است. مؤلف از فصل دوم به معرفی بزرگان و عالمان و محدثان و مورخان و فقیهان بزرگی که به نوعی به اندلس مرتبط بوده اند پرداخته است. در این اثر نام برخی دانشمندان صقلی آمده است.

از طرف دیگر دانشمندانی را معرفی کرده است که در صقلیه در محضر بزرگانی چون عبدالحق صقلی علم آموخته‌اند. حمیدی به دلیل نزدیکی با زمان کلبیان، اطلاعات گرانقدری ارائه کرده است.

المونس فی اخبار افریقیه و تونس تألیف ابو عبدالله محمد بن ابی القاسم الرعینی القيروانی معروف به ابن ابی دینار. اطلاعات ما از ابن ابی دینار محدود است به اشارات وی در خلال کتابش و یا از افرادی که از وی نقل می‌کنند. وی از مردم قیروان بوده و مدتی از زندگی خود را در شهر تونس سپری کرده است. وی در کتاب خود اطلاعات مهمی درباره جزیره صقلیه به دست می‌دهد. اخبار ارزشمندی نیز پیرامون بزرگان و دانشمندان و فقیهان و شاعران آن ارائه می‌کند. تنها اطلاعی که درباره مؤلف داریم آن است که در قرن یازدهم هجری در تونس زندگی می‌کرده است. در کتاب *شجره النور الزاکیه فی طبقات المالکیه* آمده است که وی در سال ۱۱۱۰ ق. زنده بوده است. برخی وفات ابن ابی دینار را سال ۱۱۱۰ ق و گروهی دیگر ۱۰۹۲ هـ ق سال وفات این عالم دانسته‌اند.

الکامل فی التاریخ تألیف مورخ مشهور علی بن محمد ابن اثیر است. الکامل از معروف‌ترین و مشهورترین تواریخ عمومی است که بخش اعظم آن در تاریخ اسلام از آغاز تا سال ۶۲۸ هـ ق می‌باشد، شامل حوادث و اخبار سیاسی و نظامی و گاه فرهنگی شرق و غرب جهان اسلام و بر حسب سنوات و یا به شیوه سالشمار تنظیم شده است ابن اثیر به رویدادهای مهم صقلیه پرداخته و رخدادهای سقوط دولت کلبی توسط نورمانها را به خوبی به تصویر کشیده است. وی در این کتاب حوادثی را ذکر کرده است که دیگران نیاورده و یا کمتر بدان پرداخته‌اند و این مسأله درباره حوادث تاریخ صقلیه نیز صادق است هر چند مطالب وی در این زمینه کم و بیش با مطالب سایرین شباهت دارد.

تاریخ الاسلام و وفیات المشاهیر و الاعلام از آثاری است که جزو تواریخ عمومی به حساب می‌آید و اثر شمس‌الدین محمد بن احمد الذهبی متوفی ۷۴۸ هـ ق است. این کتاب که به تاریخ الاسلام نیز موسوم است حوادث هفت قرن در قلمرو وسیعی از اندلس تا حدود چین را در بر

دارد. کتاب از منابع مهم تاریخ فرهنگی اسلامی است. ذهبی در کتابش از وقایع سال ۳۰۰ هـ.ق به بعد به ذکر رجال و وفیات مشهور هر سال اهمیتی، خاص داده است.

منابع جغرافیایی، از دیگر منابعی است که می‌تواند در پژوهش‌های تاریخی کاربرد زیادی داشته باشد. یکی از منابع ارزنده، کتاب *صورة الارض* تألیف ابوالقاسم بن حوقل نصیبی (از مردم نصیبین واقع در منطقه جزیره در عراق) جغرافی‌دان و جهانگرد معروف قرن چهارم هجری است. کتاب دو رونویس دارد که اولین آن را به سیف الدوله حمدانی (متوفی ۳۵۶ ق) تقدیم کرده است و رونویس دوم در سال ۳۶۷ هـ.ق نوشته شد. ابن حوقل از *ماوراءالنهر* تا *آفریقا* و *اندلس* را زیر پا گذاشت. در مسیر *اندلس* به *صقلیه* آمد. وی در کتاب خود پس از وصف *اندلس* به توصیف *صقلیه* پرداخته است. ابن حوقل نسبت به مردم *صقلیه* نامهربان بوده است و انواع تهمت‌ها و کج فهمی و بداخلاقی‌ها و ناراستی‌ها را به آنان نسبت می‌دهد. برخی او را جاسوس *فاطمیان* دانسته‌اند و به دلیل آنکه مذهب *اسماعیلی* در بین مردم *صقلیه* جایگاهی نداشته است زبان به طعن مردم گشوده است. با وجود این ابن حوقل اطلاعات بسیار ارزشمندی درباره جغرافیای جزیره و توصیف شهرها به خصوص شهر *بارم* ارائه کرده است. در میان سخنان وی نکات با ارزشی درباره مسائل اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی *صقلیه* عصر کلبی به دست می‌آید. هرچند نثر وی مسجع و دشوار به نظر می‌آید. نکته مهمی که ذکر آن ضروری است آن است که ابن حوقل در تألیف خود بیشتر *مدیون اصطخری* است.

یکی از آثار مهم جغرافیایی جهان اسلام، *نزهةالمشتاق فی اختراق الآفاق*، اثر *ابوعبدالله محمد بن محمد بن عبدالله* معروف به *شریف ادریسی* از خاندان *ادریشان* علوی است. کتاب در محافل علمی اروپا شهرت زیادی دارد. *ادریسی* سفرهای زیادی انجام داده است و کتاب خود را در محیط عربی- اروپایی *صقلیه* به رشته تحریر درآورد. وی که به رجار دوم حاکم نورمانی نزدیک بود کتاب را به او تقدیم نمود. *ادریسی* پر رونق‌ترین دوران عمر خود را در *پالرمو* پایتخت *صقلیه* سپری کرده است. یکی از فصول مهم کتاب وی مطالبی است که درباره *صقلیه* نگاشته است. او در این بخش به توصیف شهرها و روستاهای جزیره می‌پردازد و اطلاعات ارزشمندی درباره راه‌ها، کوه‌ها، دریاها، صنایع، معادن، بازارها و محصولات کشاورزی ارائه کرده است.

تحقیقات جدید بخش مهمی از منابع مورد استفاده هر پژوهشی است، از جمله آثار مهم این حوزه می‌توان به کتاب المسلمون فی صقلیه اشاره کرد. مؤلف آن استاد دکتر مارتینو ماریو، استاد زبان‌های حمیری و حبشی دانشگاه لبنان و صاحب نظر در تاریخ ادب عربی در صقلیه است. این کتاب ظاهراً اولین پژوهش مستقل درباره صقلیه اسلامی است. مؤلف در این کتاب پس از معرفی اجمالی جزیره صقلیه به تاریخ جزیره صقلیه پرداخته است. وی تاریخ حکومت کلیبان را در یک صفحه بیان کرده است. ولی با این وجود کتاب حاوی مطالب ارزشمندی در زمینه علم و ادب عصر کلیبی در صقلیه است.

استاد شوقی ضیف از دانشمندان معاصر عرب در یک مجموعه چندین جلدی به بررسی تاریخ ادبیات عرب پرداخته است تحت عنوان تاریخ الادب العربی. جلد نهم آن با نام عصرالدول و الامارات به بررسی تاریخ ادب در لیبی و تونس و صقلیه پرداخته شده است. این کتاب علاوه بر بیان مباحث ادبی و فرهنگی به تشریح اوضاع اجتماعی و سیاسی هر دوره‌ای نیز می‌پردازد.

کتاب العرب فی صقلیه را می‌توان بهترین اثر در تاریخ صقلیه اسلامی دانست. با این وجود نویسنده کتاب یعنی آقای احسان عباس، با نگاهی کلی نگر به تاریخ صقلیه پرداخته است، هر چند از منابع مهمی چون الدرہ الخطیره، خریده القصر، معجم البلدان و دواوین شعرابی مثل ابن حمدیس و ... بهره گرفته است. احسان عباس کتاب مهم دیگری در این حوزه به نام معجم العلما والشعراء الصقلیین نگاشته است که در واقع فرهنگ و دایره‌المعارفی کوتاه در اوضاع ادبی جزیره به حساب می‌آید.

به طور کلی درباره تاریخ جزیره صقلیه (سیسیل) به زبان فارسی اثر و کتاب چندانی وجود ندارد. از جمله آثار معروف درباره حکومت مسلمانان در صقلیه کتاب تاریخ سیسیل در دوره اسلامی و از مجموعه پژوهش‌هایی است که زیر نظر مونتگومری وات صورت گرفت، مولف آن عزیزاحمد نویسنده مسلمان پاکستانی است. کتاب توسط نقی لطفی و محمدجعفر یاحقی به فارسی برگردانده شد. این کتاب از نخستین تهاجمات مسلمانان و فتح جزیره صقلیه آغاز شده و پس از بیان حکومت اغلیبان به تاریخ جزیره در دوره فاطمیان و حکومت کلیبان پرداخته است.

از نکات برجسته کتاب پرداختن به فعالیت فکری مسلمانان در طول حکومت آنها در جزیره است.

از دیگر آثاری که به زبان فارسی درباره سرگذشت مسلمانان در جزیره سیسیل وجود دارد کتاب سرزمین و مردم ایتالیا تألیف فرانسیس و ینوار است. که توسط منوچهر امیری به فارسی برگردانده شده است. نویسنده کتاب، در سیسیل چشم به جهان گشود، ولی در ایالات متحده امریکا اقامت گزید و تابعیت آن کشور را پذیرفت. از نویسندگان بزرگی است که در داستان-پردازی و نوشتن شرح احوال بزرگان چیره دست است. مؤلف به توصیف کشور ایتالیا می پردازد و از دامنه های سردسیر آلپ در شمال تا کرانه های گرمسیر در جنوب ایتالیا را توصیف می کند سپس خلاصه ای از تاریخ ایتالیا را ارائه می نماید. نویسنده در این بخش از کتاب اطلاعات محدودی درباره بزرگترین جزیره دریای مدیترانه یعنی سیسیل عرضه می کند.

از آثار و کتابهای مهمی که به زبان فارسی ترجمه شده است سفرنامه ابوالحسن محمد بن احمد بن جبیر، شاعر و ادیب و فقیه و جهانگرد معروف اندلسی (متولد ۵۴۰ ه.ق در بلنسیه) می باشد. ابن جبیر سه بار به مشرق سفر کرد و علاوه بر زیارت خانه خدا سرزمین های زیادی را زیر پا گذاشته و در سفر آخر خود در سال ۶۱۴ ه.ق در اسکندریه در گذشت. شرح مسافرت او به خصوص درباره صقلیه بسیار اهمیت دارد و از مهم ترین و سودمندترین تألیفات عربی در جغرافیای این جزیره است. او زمانی به جزیره صقلیه قدم گذاشت که نورمانها بر آن تسلط یافتند. وی توصیفات زیبایی درباره شهرهای مهم جزیره مثل بارم و مسینا ارائه کرده است و از برخورد خوب پادشاه نورمانها با مسلمانان سخن به میان آورده است او با نگاه تیزبین خود اطلاعات ارزشمندی را برای ما بر جای گذاشت. اطلاعاتی درباره معادن، بازارها، صنایع، محصولات کشاورزی، کوه ها و رودها در این کتاب وجود دارد که در سایر آثار نیامده است.

در پایان بر خود لازم می دانم از محبت های بی دریغ همسر و استادانم آقایان دکتر حسین قرچانلو، محمود مهدوی دامغانی، عباسعلی تفضلی، مهدی جلیلی و نصرت اله سعیدی و دوستم نوراله پهلوان و همچنین خانم ها احمدی و عمران سپاسگزاری نمایم.

زمستان ۹۱ - رمضان صیقل